

Otevřený dopis Kataláncům

Vážení Katalánci,

sleduji události ve vaší zemi a v některých momentech mi přichází na mysl, že by pro vás mohly být užitečné některé naše zkušenosti. V roce 1992 jsem jako byl předseda zahraničního výboru účastníkem procesu pokojného rozdělení Československa.

Nehodnotím, zda jste se již rozhodli pro samostatnost, či ne. Nehodnotím, zda je to dobře nebo špatně. Nedávám žádná doporučení, respektuji a budu respektovat to, pro co se rozhodnete.

V roce 1991 jsme studovali podrobně chyby, které vedly k vyostření vztahů v případě rozpadu Jugoslávie a Sovětského svazu, abychom se jim vyhnuli. Inspirací pro nás bylo v podstatě pokojné oddělení Norska od Švédska v roce 1905. Obecně je možné, aby nový stát vznikl pokojně, a určitě je vhodné se o to pokusit. V České republice máme obojí zkušenost. V roce 1918 vzniklo Československo z hlediska Rakouské říše protiústavním, relativně pokojným způsobem. V roce 1992 se Československo rozdělilo pokojným a ústavním způsobem.

Velice nerad bych posílal rady někomu, kdo o ně nestojí, přesto si troufám pro případ, že se rozhodnete pro samostatnost, napsat několik zkušeností z procesu rozdělení Československa. Nebudu ztrácet čas popisováním naší historie, pokusím se použít zkušenosti na vaší situaci.

Věřím, že vaše morální převaha v této chvíli je možná důležitější než převaha silových složek. Protože ve vašem případě vznik nového státu závisí především na postoji Španělské vlády a v několika aspektech na Evropské unii, ukáže se, zda dokáže jednat bez emocí a racionálně, nebo zda u jejich představitelů zvítězí emoce. Evropské dějiny však ukazují, že ideologie a propaganda je často pro politiky důležitější, než názory a přání občanů.

Když uvážíte všechny varianty, jak by mohlo dojít k rozdělení, zjistíte, že je pro vás nejvýhodnější varianta, při které bude probíhat spolupráce obou částí Španělska, Barcelony s Madridem, při procesu hledání řešení. Když se ale vcítíte do pozice vyjednavče za Madrid, uvědomíte si, že by Madrid, pokud dokáže jednat rozumně, měl mít velmi podobné priority a v mnohém společné zájmy. Vyhrožování, represe a revanšismus jsou asi tou nejhorší politikou, jakou si lze v této situaci představit. Poškodí obě strany a způsobí na několik desetiletí velmi špatné vztahy.

Podle zvykových pravidel je obvykle nástupnickým státem ten, kde se nachází dosavadní hlavní město a kde žije většina obyvatel. Předpokládejme, že dochází k oddělení Katalánska jako nového státu.

1. První, co si možná uvědomí obě strany jednání, je to, že velkorysost při jednání je výhodná. Naopak úzkoprsost poškodí úplně všechny. První, o čem by bylo správné se dohodnout, je dohoda o velkorysosti. Vznik nového státu musí proběhnout pokojně (na rozdíl od jugoslávského scénáře), protože dobré vztahy za deset nebo dvacet let jsou prioritní pro obě strany. Dobré vztahy jsou důležitější, než ochrana ústavnosti s nasazením mocenských složek. Bude-li to třeba, musí být ústava změněna tak, aby umožnila vznik nového státu a dobré vztahy v budoucnosti, tedy aby umožnila pokojné oddělení Katalánska. V dějinách lidstva téměř vždy vznikaly státy protiústavně.

2. Dohodněte se na dni, kdy dojde k osamostatnění. Realisticky, tak aby se dala příprava zvládnout, ale bez zbytečného otálení. Nebude-li vláda v Madridu spolupracovat, může způsobit velké

utrpení na obou stranách a stejně se jednoho dne ocitne ve stejné situaci. Veškerá odpovědnost za případné škody je právě na španělské vládě.

3. Cílem jednání je minimalizovat náklady a důsledky rozdělení pro obě strany. Emoce odplaty jsou drahé pro všechny. V principu jde o to, aby se dosavadní vztahy založené na ústavě proměnily v sérii bilaterálních smluv. Evropská unie situaci poněkud komplikuje, protože o některých otázkách nesmí rozhodovat ani Španělsko, ale rozhoduje o nich Evropská komise. Ovšem i Evropská komise si musí uvědomit, že jakýkoli pokus o ideologické trestání poškodí především samotnou Unii. Proto by i Komise měla přistoupit na nedestruktivní řešení, pokud má alespoň minimální smysl pro odpovědnost vůči občanům.

4. Nedovolte, aby Evropská unie zasahovala do vnitřních záležitostí Španělska. Nemá k tomu sebemenší oprávnění. V případě rozdělení Jugoslávie Evropská společenství zasahovala do průběhu událostí, prohloubila krizi a způsobila špatnou politikou smrt mnoha tisíců nevinných lidí. V případě rozdělení Československa jsme měli jasně stanovenou prioritu: nedopustíme, aby nám do vnitřního dění zasahovali. Musíme postupovat tak rychle, že evropská byrokracie a diplomacie nebude stačit ovlivňovat naše události. Pouze jsme do Bruselu oznamovali, že v příslušné oblasti již bylo dosaženo dohody. Jednejte bez zprostředkování Evropskou unií.

5. Jakkoli moje strana prosazuje doplnění zastupitelské demokracie přímou demokracií, plebiscit (věcné rozhodnutí, při kterém není předem do písmene legislativně jasné, o čem se hlasuje) považujeme za nevhodný. Plebiscit může často odhlasovat neproveditelná rozhodnutí. Parlament je zvolen k tomu, aby zastupoval zájmy občanů a jeho úkolem je rozhodovat. Má rozhodnout o ústavních a obyčejných zákonech, potřebných pro rozdělení, má posoudit navržené smlouvy. Skutečná přímá demokracie dává občanům právo zamítnout návrh zákona schválený parlamentem, pokud parlament při rozhodování nedostatečně reprezentoval zájmy občanů. Plebiscit (nikoli referendum) v Jugoslávii nakonec vedl k prohloubení konfliktu a k utrpení.

6. Dohodněte se na obecných pravidlech pro rozdělení majetku, podle poměru počtu obyvatel, podle toho, na kterém území se majetek nachází případně podle zachování jeho funkčnosti. Na majetku v zahraničí by měl odcházející stát dostat podíl úměrný počtu obyvatel. Je třeba se dohodnout co je majetek, který se bude dělit, jak rozdělit nedělitelný majetek, nemovitý, movitý, nehmotný, finanční aktiva a pasiva, aktiva v zahraničí, ... Může být zřízena komise pro rozdělení majetku a může být ustavena vlastní arbitráž.

7. Uzavřete dohodu o změně a nabývání občanství, která by měla velkoryse umožnit každému rozhodnout se pro změnu či zachování občanství a zároveň uzavřete dohodu o možnosti žít s občanstvím druhého státu na území prvního. Volný pohyb na nově vzniklé hranici bude ovlivňovat Evropská unie, ukáže se, nakolik je schopná pragmaticky řešit problémy a respektovat při tom názory občanů. Bezesporu existuje možnost vyjednat schengenský režim na nově vzniklé státní hranici. Opět platí, že se ukáže, nakolik má Evropská unie moudré politiky a zda dávají přednost evropské propagandě, nebo věcnému řešení situace.

8. Otázka mezinárodního uznání nově vzniklého státu je záležitostí diplomatického jednání. Seznamovat všechny zúčastněné státy s postupem jednání a s představami a úmysly, seznamovat je s úmyslem řešit situaci pokojně, je nejlepší variantou. Zároveň je taková aktivita přípravou pro zřízení nové diplomacie.

9. Je pravděpodobné, že nový stát bude potřebovat novou ústavu. Měla by být schválena tak, aby začala platit ke dni vzniku nového státu, měla by upravovat základní svobody a lidská práva. Pro uznání nově vzniklého státu je existence ústavy nutná. Ústavní zákon by měl také konstatovat, že všechny

dosavadní předpisy a zákony zůstávají v platnosti, avšak nejsou nadřazeny ústavě. Právní předpis by měl upravit pracovněprávní postavení úředníků centrální moci.

10. Bilaterální smlouvy, které nahradí dosavadní vnitrostátní vztahy, sjednávat postupně tak, aby vstoupily v platnost ke dni vzniku nového státu.

11. U zahraničních smluv Španělska by mělo být možné velmi urychleně sjednat identické znění, protože se tím jenom prodlouží platnost stávajících podmínek.

12. Zásadní smlouva by měla řešit hospodářské vztahy nového Katalánska se Španělskem. Určitě by mělo být možné uzavřít dohodu o volném obchodu, možná by se dalo jednat i o intenzivnějších vztazích.

13. Archivy, dokumentace, informace speciálních služeb apod. by měly být okopírovány a měly by jimi disponovat oba státy.

14. Pokud jde o členství v mezinárodních organizacích, je možné požádat o členství předem tak, aby vzniklo ke dni vzniku nového státu. V mnoha případech je jednání snadné: železnice, pošty, volací čísla, dvoupísmenný kód státu ISO, atd. V některých organizacích začne probíhat přijímací proces, který může nějakou dobu trvat, i když je formální, protože příslušné podmínky již byly splněny.

15. Posledním úkolem je vytyčení hranice, zpracování hraničního díla a schválení smlouvy o státní hranici. To je úkol, který může být splněn po vzniku nového státu.

To podstatné, co chci říci, je to, že hlavním úkolem politiků je jednat tak, aby procesy probíhaly pokojně. Státy vznikají často protiústavním vyhlášením samostatnosti a nezávislosti a jiné státy zanikají, vztahy mohou být různé, ale žádná ideologie nemůže odůvodnit utrpení, které by politikové zbytečně způsobili. Myslím, že to je základní požadavek, na který dříve či později musí Španělsko přistoupit.

Vím, že mohou nastat složité situace, ale právě tehdy je důležité, aby měl politik pevně stanovené pořadí priorit. Jakkoli složité situace mohou nastat, pokud existuje představa, kudy postupovat, vždycky je možné vracet se k pokojnému scénáři.

Ještě jednou se omlouvám, pokud naše zkušenosti nepotřebujete. Prostě v takovém případě tento dopis odložte.

Jiří Payne, MEP